

Tágulás és szűkülés a tökéletesség felé

Dobay Péter: Archaikus Torzó című dokumentum filmje alapján

Jelige: sub485

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	1.oldal
Archaikus torzó	3.oldal
Az étkezés	5.oldal
Orthorexia	7.oldal
Az önmegvalósítás értékrendszere	8.oldal
Az anómia	9.oldal
A terek különbségei	11.oldal
„Változtasd meg élted”	16.oldal
Összefoglalás	18.oldal

Bevezetés

A természetes valóságban elhelyezkedő ember, mint egyén, a megvalósítás és ez által a megvalósulás skáláján igyekszik a minőségi fokozás legvégső pontja felé. Természetünknel fogva van hajlandóságunk egy adott megnyilvánulás jobb formájának diskurzusára, ösztönös elérni akarására. Ebből a minőségbeli megkülönböztetési ingerből következő skála két végpontja lehet az anomália és a tökéletesség. A tökéletesség, ami a mai társadalmakban a szubjektivitás, a relativitás és a megfoghatatlanság mezein lebeg a köztudatban, úgy ered ellentétéből, mint a jó a rosszból. Ezen a vonalon jóval érdekesebb kérdéssé válik ennek az elérhetetlen buroknak a kibontása, nem beszélve megkerülhetetlen- és nélkülözhetetlenségéről.

A perspektivizmus számára az anarchia egálba hozható a rendszerességgel, hiszen a nézőpont elvűség megengedi az archaikus fogalmak és elvek csupán tartományilag vett értelmezését, esetleges eltörlését. Ez a kérdéskör erősen validálja C. G. Jung világnézetét, melyet néhol figyelemfelhívó hangsúllyal fogalmazott meg.¹ A világot megtartó ellentétpárok bármely elemének egyenlőtlenül való beskatulyázása könnyelműségre vall és veszélyt hordoz magában. A privatio boni ezen probléma egy erőteljes megjelenése, hiszen, ha a rossz a jó hiánya csupán, akkor küzdelme érvénytelennek lesz titulálva és egyből egy másodrendű hatóerővé válik. Másfelől az erősebb fél, egy önmagában is létezni és hatni tudó megjelenést kap, aminek feltételezése az ember részéről nagy gondatlanság lenne. Ezen feltételezés alapján a kígyó csak úgy kerülhetett az édenkertbe, ha abban nem nyilvánult meg semmi isteni, mintha a két fél soha nem feszülhetett volna egymásnak. A szóban forgó tökéletesség ez által mégsem definiálható -még az ember számára sem- egy elkülönülő pontnak, ami a világunktól külön létezik, maximum azzal szemben. A két létdimenziót szükséges teljesen elkülöníteni, de erről az ellentétességről, mint határvonalról, az azon belül való átfedések, esetleges „átlépések” hajlamáról és lehetőségéről a későbbiekben fogok szót ejteni. A létkérdés hierarchiájának legfelső fokát megtestesítő isteni minőség a skála legvégső, azaz tökéletes pontját képviseli. Isten entitása az ellentétek abszolút egyensúlyának rendszeressége,

¹ C. G. Jung, Gondolatok a jóról és a rosszról, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1999

amin belül az összes tag kapcsolatban áll a többivel és amin belül saját magát képes magyarázni, saját magával. Az időn kívülisége az egyes elemek fontosságából eredeztethető, hiszen, ha a végtelen alkotórészek közül akár egy is hiányzik az a nem létezés vonja maga után. Nyelvünk, mint a rendszer leképezése pont ezért képes hasonló tulajdonságokkal bírni és a szent ez által létezhet a fogalmazás világában úgy, mint a profán ellentéte.² Saját idillünk keresése közben nem szabad tehát elfelednünk, hogy Isten tökéletessége nem a jóságából származik. Identitása, az időn kívüli teremő jellem, egyaránt hordozza magában az ellenpólust is. A bibliai sátán formája ugyan ennek az eddig emlegetett rendszernek a része, de ereje semmivel nem áll felette vagy alatta Isten erejének.

Életünk során szerzett tapasztalataink által ismerjük meg és állítjuk fel saját világunkat. Ennek az empirikus tudásnak a bevéődése segít hozzá túlélésünkhöz. Az egyén világa az által alakul, hogy mennyit és milyen minőségben ismer meg a természetes valóságból. A negatív értéktársítás félelmet és ezáltal elhatárolódást szülhet, de az „élettapasztalás merészségéről nem szabad lemondani”. (C. G. Jung Gondolatok a jóról és a rosszról) Platon Timaioszában taglalt, Atlantisz elsüllyedése a benne élők büntetéseként történik, mert kikopott belőlük „az isteni rész”. Ennek vonalán, ha az ember, mint teremtet lény az ösztöni késztetést elnyomja magában, az ugyanúgy fogható fel, mintha elfordulna ettől a résztől és szembe menne, a teremő akarattal. Az egyéni filozófiák és felfogások számtalan példája esik a szélsőség hibájába, és most nem a viszonytalan, hanem az eternális meritumok rendszeréhez tartozó szélsőségekre gondolok. Felmerül a kérdés, hogy a lét-értelem keresés szélsőségei, külön-külön a saját szerteágazó útjukon tartanak, illetve próbálnak tartani egy a beteljesüléssel egyenlő pontba, vagy egy síkon mozognak, annak középpontja felé, vagy az egyik, vagy a másik oldalról. Ha az utóbbi állítás az igaz, abban az esetben a szélsőséges felfogások a meghatározott pont teljes ellenirányába is haladhatnak, ebben az esetben, pedig az előző probléma súlyos létrontó hatásai élesedhetnek ki. Az egyénileg felépített életfilozófiák (az élet előtagon a hangsúly, gondolva az idő súlyára), pont az individualitás csapdájába hajlamosak beleesni. Amikor egy nézet szemlátomást stabil alapokból és következetes okfejtés által fejlődik ki, a dolgok mélyére ásva könnyen egy szétesettség köré épített burkot találhatunk, melyből néha fel-fel bukkannak a részletek. A tévedés és annak belátása, mindig az egyén javára válik. Az ego drámája ott kezdődik amikor az állítás átesik egy ponton, ahonnan már – még ha egy objektív vizsgálódó számára teljesen látható is az anomália - nem képes

² Sepsi Enikő, Pilinszky mozdulatlan színháza, L'Harmattan kiadó, Budapest, 2015

megengedni magának a saját világa megvétózását, mert a maradék ideje nem elegendő arra, hogy újat építsen fel. Az időben létező elmét megfosztja az élettől a halál gondolata³ és képes, még a valóság evidenciáit is elhagyni, az elzárkóztató, bevésődött elveiért.

Archaikus torzó

A kötődések, az érzelmek és az elme disszonanciájának egy igen érdekes és a mai felfogással teljesen szembemenő esete Cseh László létszűkítő szemléletmódja. Dobay Péter Kossuth- és József Attila-díjas költő, író, forgatókönyvíró és dramaturg, Archaikus torzó című dokumentumfilmjében mutatja be, az előbb említett, szokatlan vizsgálatát az emberi életnek, valamint annak drámáját.

Az 1971-es film első képkockái közt egy fiatalember beszélgetését láthatjuk, egy fodrászüzlet dolgozójával, a szalon bejárata előtt. Ámbár hang nélkül, de a kamera pimasz pontosságának köszönhetően kapunk, egy szexuális gesztusokkal telített, de kissé disszonáns képet, a kontextus hiányának függvényében. Cseh László, a gyár takarító brigádjának tagjaként dolgozik és egy kertes házban lakik szüleivel. Az intézményesített oktatásban, az érettségi letétele után nem vett rész, de önfejlesztésének szerves részeként, nagy olvasottsággal bír. A szabadidejében a „testi-lelki egyensúly” megteremtéséért fáradozik. A test kultusza az életvitele minden percében jelen van és az alapvető elégedetlenségi morál a szemléletmód ellenére központi szerepbe kerül, de csak a cél szempontjából. Az egyén a saját megvalósításában látszólag megelégedettséget mutat, az által, hogy járhatja ezt az utat. Filozófiailag és Etikailag is alátámasztott feltételezésekről van szó, ami által, egy minden, vagy egy átlagosabb szemléletmódtól több oldalról is teljes képet kaphatunk. A narráció és a cím is egyből a látszólagos idill meglétéről, de a tényleges idillel szembemenő valóságról ad tanúbizonyságot. A filmben elhangzó, - „a tegnap filozófiájával, lehetetlen megalapozni a holnap magatartását.” – mondat az archaikus szó értelmezését teszi nyilvánvalóvá. Ezek az alapok nem a megélésükre, hanem a következetességre kell, hogy sarkallják az egyént, egyrészt a társadalmi együttélés igénye miatt, másrészt a privát kötődési viszonyok végett. Az említett teljes értelmezési szabadság, valamint az értelmezés szűk engedelme szintén a létkeresés két szélső pilléréként jelenik meg. A jelenleg tárgyalt helyzetben a jó közérzet és megjelenés célja és látszólagos eredményessége adja a burkot, ami érvényesíti az igénytelenséget. Az igénytelenség, először szokatlan, de semmiesetre sem pejoratív értelme

³ C. G. Jung, Gondolatok az életről és a halálról, Kossuth Kiadó, Budapest, 2010

jelenik meg. A filozófiai igénytelenség, ami pontosítva, csak az ösztöni ingerek kielégítésében teljesedik ki. Egyfajta tudatos ösztönösség, ami a viszonylagos ellentétesség miatt, később két értelmezési lehetőséget ad nekünk.

Az utilitarizmus egészen emberi határokat feszegető formájával állunk szemben, de ez nem mások felé irányul, hanem csak és kizárólag az egyén felé, aminek megpróbáltatásai becsülendő kitartásra vallanak. Ami árt, nem szükséges és nem természetes, ezért azt minden ellenvetés nélkül el kell hagyni, hogy az individuális tér minimumával a világtapasztalat és az egyensúly a maximumára hágjon. Egy abszolút és teljes mértékben elhivatott tökéletesség keresés, ami csak és kizárólag olyan eszközökhöz nyúl, ami céljához hozzá segíti. A haszonelvűség gondolatához kapcsolódva, ebben a helyzetben nem a haszon a cél, hanem a haszon az eredmény, ami a létet kíséri a tökéletesség felé. Felmerül a Goethe-től származó, az ember titokzatos hűsége önmagához című gondolat, ami, mint a boldogság és beteljesülés záloga némiképp megvitatásra szorul a jelen helyzetben. Az önmagunkhoz való hűség több problémája közé tartozik a kívánság. Ha az ember állapotának megfelelő ingerek, kívánságokat váltanak ki valami felé, akkor a hűség megköveteli annak kielégítését, vagy az alapvető szükségletek felettsége miatt elveszti evidenciáját? Az egészséges tudattal rendelkező ember bármilyen szempontrendszer alapján vett negatív cselekedete, a tudatlanságból ered. A kívánság, mely formái esnek a tudatlanság terébe, hogy azok ne legyenek érvényesek a tétel nézőpontjából? Mindennek közöse, hogy az ösztön irányultságának teljesítése szintén kötelező-e minden részről és ezt még ha társadalmilag elfogadott határok között is, de minden eszközével, ne csak vágyja, de próbálja is elérni? Cseh László értelmezésének berögződése és kérdőjeles vitatása, a nézőben tovább mélyítheti az egyre törvényszerűbb megtörését a működőnek tűnő szemléletnek.

A különös megbecsülés érzetét a nézőben, több tulajdonság közül talán az az elhatározás válthatja ki leginkább, hogy jelen esetben egy nagy tudatossággal összerakott eszmerendszerben az egyén nem a folytonosság része, olyan értelemben, hogy egyetlen magasztos cél érdekében tudott megállapodni. Ellentézissé a mindent kipróbálás hiúságának és elveszettségének észrevétele válik és ezzel szemben telepszik le az életvitel.

Az étkezés

A film egyik legfontosabb jelenete az étkezés, amiben megmutatkozik az elveszettség egyik fő oka, a szakralitás minden hiánya. A szakralitás közvetítő szerepe az egyénen belül, ami az „ember sziget” mögött húzódik, illetőleg húzódná, ha a testiség kultusza nem tenné semmissé.

Az étel tisztelete és megbecsülése hatalmas háttér tartalommal bír. Az egészségtudatosság egyik ágazata a vallásosság élettani hatásainak vizsgálata. Az emberben kialakult transzperszonális kapcsolatok segítik az eligazodást, mint ahogy régen például a népdal által tudták saját problémáikat, kérdéseiket azok metafizikai síkra emelésével megválaszolni. Az egyénen belül három fontos rész, a test, a szelem és a lélek, valamint azok kommunikációs regiszterei adják alapját az önmegvalósításnak, ebből adódóan az egészséges létfenntartás és célkitűzés alap pilléreivé válnak. A lelket és a szellemet az azok fogalmához kapcsolódó kutatott élettani hatásoknak köszönhetően a tárgyalt kontextus megvédi az okkultizmus vádjával szemben. Saját valónk megvalósításához tisztában kell lennünk magunkkal és ebbe a tudatalatti feltárása is beletartozik. Jung⁴ árnyékként írja le az ember megismerésre váró, de mélyen elbúvó oldalát. Leírásában három utat ír le a felismerés lehetőségeiként. Az első a kivetítés, ami gondolatiságunk, vagy valamilyen fizikai eszköz használatával jöhet létre. A második lehetőség valaki másra vetíteni saját árnyékunkat és ezáltal felelősséget, az utolsó pedig egy isteni közvetítő által valósulhat meg. Ezek a metódusok szoros összefüggést alkotnak a három résszel. A kivetítés a szellemi igyekezet által tud megvalósulni, míg a másra vetítés lehetősége a fizikai, testi megnyilvánulásokból való következtetés eszközét használja fel. Végül a lélek útja, amikor a transzcendenshez fordulva segítem elő magamból a megismerésemhez szükséges árnyékot. A medicina paradigmaváltása, ami mind a mai napig éles ellentéteket képez a szakmán belül, Engel biopszichoszociális modelljébe beemelte a spiritualitás dimenzióját.⁵ Annak ténylegessége, hogy a metafizikai dimenzió megnyilvánul a kritikus orvoslásban egészen új értelmezési és befogadási alapot állít az ember létfenntartási szükségleteit tekintve. Az embernek szüksége megtalálnia a saját kozmoszát, az őt körülvevő káoszban. Ez esetben az egyéni kozmosz az idill halmaza, amin belül tud a saját maga számára és így mások számára is a legelegendőbb lenni. Hamvas Béla⁶ idill leírásában keretet kaphatunk ahhoz a pátoszos halmazhoz, ami egyébiránt az emberi beteljesülés színterét alkotja. Az idill törekénysége azzal könnyíti az ember lelkén, hogy eléréséhez is elég egyetlen apró mozzanat, ami számot ad nekünk az öröklétről. Azért van ez így, mert a sajátos nosztalgiánk nem elegendő arra, sőt még ellene is tesz, hogy ebbe az állapotba kerüljünk. A

⁴ C. G. Jung, Gondolatok a jóról és a rosszról, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1999

⁵ A. Mónika, G. Éva, B. Petra és F. Ede Az orvoslás és a pszichoterápia új paradigmája: A bio-pszicho-szocio-spirituális (BPSS) modell, Pszichoterápia, 2013, 22. évf. 2. szám, 93-99.o.

⁶ Hamvas Béla, A valóságban felébredni, Medio kiadó, 2016 297-299. o.

házunk az otthonunk, a hazánk az otthonunk, a föld az otthonunk, de amit mindenekelőtt az otthonunknak nevezhetünk az maga a lét. A lét időtlensége azért engedi meg befogadásunk, mert végtelensége ellenére tisztában van a megélt idővel, ezáltal lehetünk mi is a jelenünkkel ott a múltban és a jövőben. A ma embere a rohanásba születik bele, ha valamit vágyának tekint rögtön akarja és a túlélést, nem pedig a megélést tekinti léte alapjának. A rend az, ami élteti a három részt és „az idill elsősorban rend”, ami a tiszta léthez és igaz szívűséghez kapcsolódó elengedhetetlen hatóerő. A rend esszenciális jelentősége megjelenik a nincsből, a semmiben és a bajban, ami Fodor Ákos, Három negatív szó című versében a rend által így képes megjelenni:

NINCS SEMMI BAJ.

A rendszer mértéket mutat. A tágulásban és szűkülésben egyaránt visszafog és az egyensúly középpontja felé terel. Az értékét valaminek nem a jelenlegi státusza határozza meg. A status quo-t mindenféleképpen annak kezdeti állapotához kell viszonyítani és akkor tudhatjuk meg, hogy mit ér. Hamvas Béla élete legnagyobb eredményeként írja le, hogy rátalált erre a primordiális rendre és orfikának nevezte el, Orpheus hagyományából merítkezve. Az orfika anamnézise, ami minden ember születése előtti abszolút és kollektív vágyát és igényét eleveníti fel. Ezzel az idill, a pátoszos burokból emberi létszükségletté alakul, de megnyilvánulása a társadalmi irányítottságból adódóan egyre kevésbé kap teret. A primordiális helyzet számunkra megmutathatja, hogy mind a beszűkültség, mind a kitágultság olyan mechanika, amely csak eltérni tud a tökéletességtől, valamint szentesíti a „renormalizálás” stádiumát. A renormalizáció lesz mindezek által felvértézve a valódiság, a tiszta lét lehetőségével. Az idill nem akar megbújni az emberek elől és szemlátomást csak az állatok pártfogója lenni. Az ember egy pillantásból megtudja mondani, de leginkább érezni, hogy hol és milyen mértékben jelenik meg az idill állapota. A fejezetben megjelenő négy szó: rend, béke, arány és meghittség az, amit a mai berendezkedések olyan nagy erővel próbálnak kiirtani, hogy az ember morális-szociális-gazdasági válságának anarchiájában csak a hatalmasokhoz tudjon fordulni, mert az, önnön létét veszélyezteti. A létrontás magasiskolája a sietségre szakosodás, hiszen a nagy gyorsaságban az egyénnek egy pillanata sincs megélni az öröklét csodáinak folyamatosságát. Az önmegvalósítás, mint a legfontosabb belső igény ebben fogantatik meg, az idill elérésének akarásában, és ezért halálos, ennek fals irányai felé menni vagy elfordulni az ösztönösségtől. Megjelenik a gemütlich lény fogalma, aki „nem az idillben él, hanem a laposságban”. A gemütlich és az idilli ember hasonlóságai között van az időbeli nyugalom állapota, a sietségtől való elzárkózás, de az előbbi óvakodik a túlteljesítés

minden ízétől. Ha egy pontos szóval lehetne minősíteni ezt a létezési formát azt mondanám: elvan, márpedig a megigazuláshoz cselekedni kell. A könyvben az idilli ember karikatúrájaként van definiálva. A Cseh László által képviselt irányzat egyfajta inverze a gemütlichnek, olyan értelemben, hogy az idilliségnek csupán látszatát kelti, de igazából a laposság keretén belüli többlet igény elnyomása jellemzi. Az egészségességtől való teljes eltérés akkor jelenik meg igazán, mikor már a felállított életmódunk szabályain belül sem vesszük észre a lehetőséget egy tisztább létre. Márpedig az étkezés jelenetének végén, ahogyan vágyai beteljesületlenségére nyomja rá a saját tézisei abszolútnak vélt igazát, úgy teszi szájába a már így is hatalmas falat megráगतlan főétel mellé a narancsot.

Orthorexia

Az orthorexia a filmben látott étkezi szokásokkal is vonatkozásba hozható túlzott törekvés az egészséges táplálkozásra. Ennek problémája is az egyensúlytalanságból adódik, hiszen a túlzás kényszerességet okoz, a kényszeresség pedig létrontás. Az egészség, saját testünk épsége fontos dolog. Ha ajándékként tekintünk rá és megbecsüljük azzal egyéni megelégedésünk felé haladhatunk az önmegvalósítás folyamában. A jelenlegi globális trendek szerinti egészség definíció leginkább a külső megjelenésre terjed ki és sokszor inkább beteges szélsőségeket tesz meg példaképpül. A testépítés területén belül megjelent étrend kiegészítők, készítmények, végső esetben szteroidok külsőleg elképesztő fizikummal rendelkező embereket eredményeznek, de a természetes egészségtől rendkívül távol állnak. Hiszen hogyan lehetne bármi szintetikus és természetes egyszerre? Az industrializáció előszeretettel használ ki és erősít fel bármilyen hajlamot, rentabilitása kiszolgálása érdekében. Az orthorexia ezeknek a folyamatoknak az egyéni kicsúcsosodása, amelyben az egészség felé való törekvésben a túlzás válik azzá, ami az egyént elfojtja ebben a rendszerben.

Az önmegvalósítás értékrendszere

A tudatos elme határozottsága, egy olyan világban, ami csak a matéria dimenzióját hangoztatja és még csak nem is a minőségi, de annál inkább a mennyiségi elvekre kondicionálja a gondolatot, egyre jobban meginog. Szoros és égető probléma napjainkban a társadalmi elvárásoktól való eltérés hatása az egyénre. A média hatásai olyan méreteket öltenek, amit az ember eddig isteni tulajdonságoknak tekintett. A mindent behálózó információ folyam az internet által végteleníti magát és a folytonos táguulás szakaszában ragadva, mindenre kiterjed. Mivel a világháló egy mindenkit elérő hálózat, így kisebb-nagyobb mértékben mindenkit a saját táguulásával ránt. Az egyén nem képes feldolgozni és

ezáltal főleg nem elraktározni egy ehhez fogható adat mennyiséget. A tömegérzet kohéziója egyszerűen ellenállhatatlanná tesz a fogyasztásra. Az Archaikus torzóban megjelenő létszükítési disszonancia a tágulás dimenziójában is megjelenik egy átfordított szerepben. A tárgyalt helyzetben a tágulás a tökéletesség felé kéne tartson. Az idilli állapot elérhetetlensége, vagy magunkhoz közel érzése nem ennek a pontnak a nem létéből fakad, hanem abból, hogy ez a pont manipulálva van. A Roberts- Barker személyen belül történő kommunikációs modell⁷, magyarázatot adhat erre a jelenségre. A személyt egy külső inger éri, ami ez érzékelőszerveken keresztül kerül kódolásra. Az információs kódok tudatos vagy nem-tudatos elgondolása révén egy eszmei szintre kerülnek, amiben egy önmegvalósítási elvként csapódnak le. A Maslow-piramis hierarchiájának legelső helyén található az önmegvalósítás, mint a legfőbb pszichológiai szükségletünk. Önmagunk megvalósítása, tehát saját magunk kivitelezése, megalkotása. Az ember hajlama megvan arra, hogy okuljon mások elgondolásaiból és önmaga építőelemeként használja fel azokat, ezzel szemben megvan arra is, hogy bennragadjon ezekben az elgondolásokban, főleg, ha irányított és pontosan becélzott támadásokról beszélünk. A média hatások, legyen szó direkt vagy indirekt hatásokról a modern világ legjobban befolyásolható és befolyásoló impulzusai. A valódi tökéletesség ösztönszerű keresésének viszonylatából a színlelt tökéletesség talán az egyik legveszélyesebb kontrollja az egyénnek. A mesterségesen előállított beteljesülés ígéretének attribútuma, hogy az elégedetlenségi morál legnagyobb fokú fenntartása mellett hirdeti a megelégedést. A tökéletes pont a skála vége, ebből eredően, ha valaki ezen a ponton minőségi megkülönböztetést tesz, az hazudik, kihasználva a kereső ösztön naivitását. Az érték ismérve, hogy vagy az egyén vagy a társadalmi hatások által, egy adott dolog merituma, megbecsülést élvez. Ha az értéktársítás lehetősége privatizálódik, akkor belépünk vagy beléptünk az értéktelen értékek világába. Ez alatt azt értem, hogy nem a megbecsülés, nem az eszme értéke, de legkisebb esetben sem a belefektetett munka határozza meg egy adott dolog értékességét. A legkiválóbb példa erre az újabban megjelenő NFT nevezetű non fungible tokens, vagyis nem helyettesíthető jelképek. A szisztéma azon alapszik, hogy az alkotó elkészít egy adott mennyiségű ilyen jelképet és azt piacra bocsájtja, ahol ezek piaci értékét kizárólagosan az határozza meg, hogy ki mennyit hajlandó fizetni érte. Funkcionális értéke nincs, mivel csak nézni és eladni lehet ezeket. Alkotói részről egy tömeg gyártási folyamat megy végbe, aminek fogantatja a kripto világ immár második fokán áll, ugyanis csak az

⁷ Robert- Barker- Személyen belüli kommunikációs modellje (1987), Letöltve: https://forgos.uni-eszterhazy.hu/wp-content/tananyagok/fs_komm_egyetemi/obj/ie_0072_0_0_0/0072_0_0_0.htm (Utolsó letöltés: 09/01/2023)

ethereum nevezetű kriptó valutával lehet kereskedni a jelképekkel. Ennek a világnak a portáljai megtanítják a neoliberais gazdaság egyik fontos alapelvét, hogy aki nagy tőkével rendelkezik az, csupán ez által az értéktársítás eszközével is bír, vagyis a világnak annyi részét tudja befolyásolni amennyire ez a birodalom éppen kiterjed.

Az Anómia

“Mert a tökéletes rend az értelmi rend, a tökéletes morál az értelmi morál, a tökéletes tudás az értelmi tudás, a tökéletes társadalom az értelemre épített társadalom.”⁸ Hamvas Béla ezen tétele(!) arra irányul, hogy egy értelmi rendszerben az egyén számára mindent könnyű megismerni, hiszen egy értelemről merítkező elme számára a logikán keresztüli következtetesség minden eszközt megad a megismerésre. Az ismeret és az egyén kapcsolatának, illetve élettani hatásainak egyik központi problémája az anómia. Az interperszonális bizalom kölcsönössége és a csoportos erőforrások alkotják a társadalmi tőkét. (!) A személynek ezek az alapok nyújtanak fogódzkodót az életében való eligazolódáshoz és megszűnésük, vagy az ezektől való tudatod elhatárolódás, előli a testet a psziché megfojtásával. Ezen folyamatok az ellenséges ember ismérvei, aki minden önmagán kívül történő sikert a saját kudarcának él meg és ezzel társadalmi tőkéje csak egy igen alacsony fokot üt meg és bekövetkezik az anómia állapota. Az anómia, egy érték vesztett állapot. Ezen a ponton szeretném bevezetni a kötődési sémákat, amik a taglalt helyzetek kialakulásában magyarázatként tudnak szolgálni.⁹ A tanulmány Bowlby munkáit veszi alapul, melyen belül három jelenséget különböztet meg. A kötődéstani modellek egyik fő metaforája a vasúthálózat. A sínek egy pontból (állomás) indulnak egy fő csapás mentén, de később szerte ágazódnak, annak lehetőségei szerint, hogy a kiindulópont és a célállomás között milyen lehetőségek fedezhetők föl. Az útvonalakban vannak „kritikus fordulópontok”, amik által az

⁸ Hamvas Béla, Társadalmon kívül, letöltve: <https://pdfcoffee.com/hamvas-bela-tarsadalmon-kivul-pdf-free.html> (Utolsó letöltés: 14/12/2022)

⁹ Láng András, Nagy László, Kötődéelmélet és fejlődési pszichopatológia - szemlélet, modellek, közvetítő mechanizmusok, 2012, 3-9.o.

akár kezdeti pozíciójába is visszatérhet. Az elágazások sűrűsége azt is meghatározza, hogy ha minél több ilyeneken megy keresztül, akkor a kezdeti állapottól való eltérés egyre nagyobb lesz és így az oda való visszatérés is nehezebbé válik. A csecsemő kori kondíciók berögződése lesz az egyén viszonyítási alapja, de a későbbiekben őt érő tapasztalatok megfordíthatják a folyamatokat. Az anómiás tünetek közül a kényszeres versengés és interperszonális minőségi megkülönböztetés például adódhat a szülők által a gyerekre nyomott versengésre kondicionáltságból, ami később az elért sikeresség vagy kudarc függvényében anómiát válthat ki. Ha az ember nem képes a normalizált létfenntartásra, akkor két lehetősége van, léte maximalizációja vagy önmaga beletaszítása az eligazodni képtelenség alulmaradottságába. A lét anamnézisének beteljesüléséhez, értelmi felelevenítés szükséges és ehhez tanultsággal kell bírni, különben nem fogjuk észrevenni, hogy önmegvalósításunk igaz vagy hamis útját járjuk-e. Az Életmódorvostan és a hungarostudy eredményei című ppt, Prof. Dr. Kopp Mária felé mutatott tiszteletből összegyűjtött információi között találhatunk rengeteg nagy kiterjedéssel bíró kutatási eredményt, melyeken belül szembetűnő értékekkel bírnak az iskolázottság szerinti anómia felmérések. Egy Magyarországon történt kutatás alapján -melynek ideje nincs feltüntetve- a népesség 54% él anómiás lelkiállapotban, ennek arányában 74% jött ki a nyolc általánosnál alacsonyabb végzettségűek körében. A tanultság statikus állapota váltja ki a negatív hatásokat, mert ahogy a Láng-Nagy tanulmány is írja, a fejlődési szakaszokban történő rögződések, bár hatalmas alakító hatással bírnak, de az ismétlődő tapasztalatok képesek befolyásolni azokat és így az útvonal új fordulóponthoz érhet.

Beck felállított kettő, a fejlődés mögött húzódó dimenziót, amiben ő szociotróp és autonóm kettőséget írja le. Ezen dimenziók fejlődésében fontos az ekvivalencia, mert az egészséges érzelmszabályozást teremtik meg és ha a szintjeik eltérnek egymástól, akkor mindez összeomlik. A szóban forgó kapcsolati, kapcsolódási szintek eltérésében Cseh László esete az individualisztikus dimenzió túlzó kimagasodása. Ezen a ponton válik érdekessé a film általam felállított két értelmezési lehetősége, mely az első jelenetből is fakad. Az egyik lehetőségen belül a torzó az élet területeinek minden pontján, csak az egyébként általa is felsorolt elsődleges és másodlagos emberi szükségleteket elégíti ki. A szexuális tér válik mindkét esetben döntővé, ugyanis, ha a nőekkel való kapcsolata beteljesül az pusztán az egészséges kielégülést szolgálja, semmi többet. Ezen belül az egyén a teljesen leredukált életvitelt mindennél előbbre valónak tartja és a Robert- Baker modell működési elveit tekintve minden külső ingerből való önmegvalósítási elvet elnyom magában. Az archaikus szabályok szentségében ezáltal mindent elhagy, ami korszerű lehetne és csak az általa validált szabályok és saját individuuma kapcsolata lesz élete minden idejének és terének középpontja.

A másik lehetőség, amennyiben az egyén a saját szabályrendszerében egyszerűen nem képes kiteljesedni. Az ismétlődő tapasztalatok alakító hatásai ugyanúgy a társadalmi elfordulásban is megmutatkoznak. Az ember elemien társas lény, ezért a kapcsolódási kudarcok képesek felépíteni egy védekező struktúrát, ami jelen esetben a létszűkítésen keresztül próbálja fenntartani magát. Ezen értelmezés szerint Cseh László beteljesülésének hiánya a nem megvalósult vágyainak a saját testiségén keresztül való összessűritése lesz.

Hamvas Béla (!) a meggyőződéshez hoz kettő idézetet. Goethe azon mondatát, hogy „minden meggyőződés börtön”, valamint Shakespeare egy idézetét, ami azt mondja „Az ember akkor hajózik a legmesszebb, ha kormány nélkül hajózik”. Hamvas ezeket úgy tünteti fel, mint semmilyen minősítő értékkel nem bíró, pusztán konstatáló mondatokat, amikben nem szerepel az, hogy mi a helyes vagy a jó. Leírja az isteni kijelentés mivoltát, miszerint, ha valaki megérti az isteni kijelentést az maga is istenné válik, aminek állapota a szín tiszta valóságot hordozza és felette áll minden vágnak, jónak és rossznak, hogy telített, céltalan létében hasonló kijelentéseket tegyen.

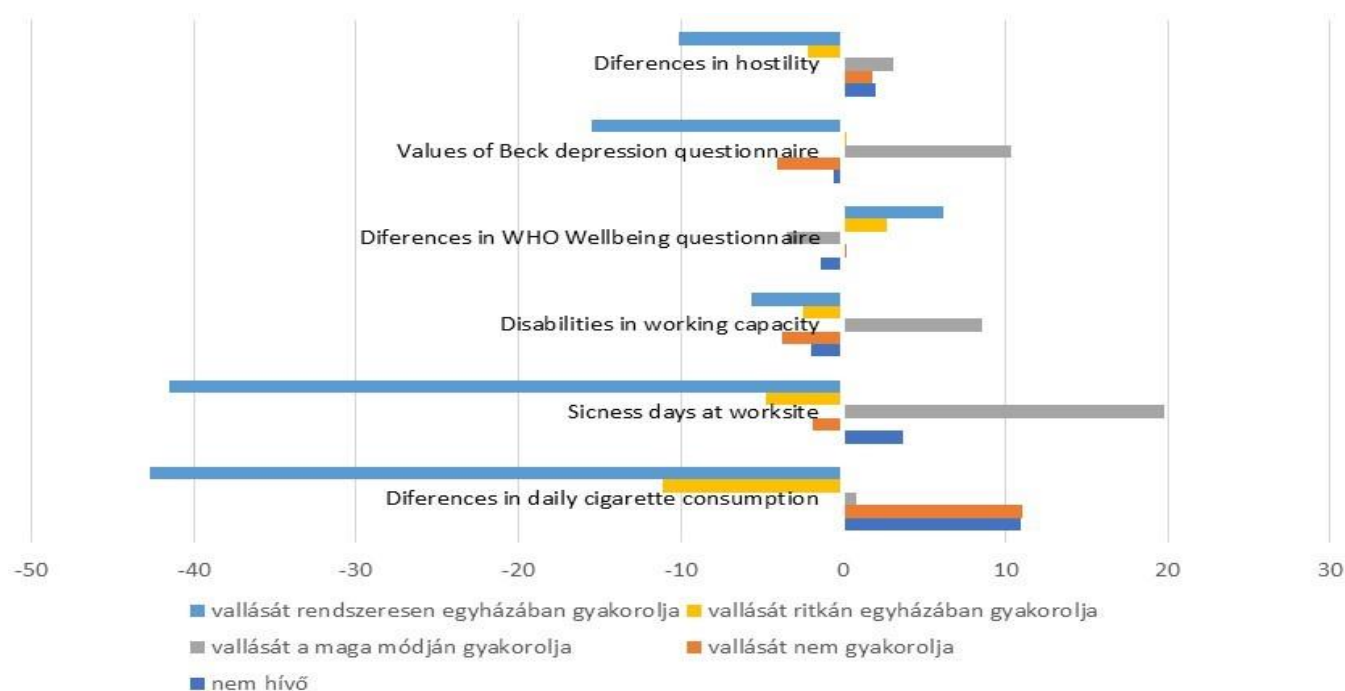
A terek különbségei

¹⁰A szent megnyilvánulásának valósága teljesen eltér a természetes, tapasztalati valóságoktól. Az emberi nyelv, habár a profán ellentétéként képes definiálni a szentet, de érdemi megfoghatóságot nem képes kölcsönözni neki, csupán analizálja azt. Nyelvünk nem képes dimenziókat átívelni, csak saját jelenében lehet elegendő és magyarázattal bíró. Az ember a saját tapasztalásán túli dolgokat, kizárólag a saját tapasztalásán belüli dolgokkal képes értelmezhetővé tenni. Az ember, aki vasba verte természetes környezetét igen nehezen képes megérteni a mi világunkban való szent megnyilvánulásokat, hiszen a fában, nem hogy a szent jelenlétét, de az életét biztosító gázcsere folyamatokat sem képes észrevenni. Az elme anyagiasság gondolatossága gátat szab ezeknek a többlet élményeknek. Érdekes fordulat, ami a valóság és valódiság fogalmával történt. Eleinte, a premodern felfogás, az archaikus társadalmakban az egyén létszükségletévé tette a szentet és ő, fogalmából adódóan különböző tárgyakhoz társította ezt az erőt, ami neki a tisztánlátás valóságát jelentette. A klasszikus modern felfogás, melyben már felcserélődtek a szerepek és a valóság a realizmus anyagiasságával vált egyenlővé és társadalmilag elfogadottá. Az innovációs fejlődés nagyléptékű változásai alapot adnak ezeknek a fordulatoknak és néminemüleg természetes útját mutatják be az elkerülhetetlennek. Ami ennél érdekesebb és szintetikusabb az a ma,

¹⁰ Mircea Eliade, A szent és a profán, Helikon, Budapest, 2022 5-12.o.

jelenleg is történő, posztmodern valóság és valódiság fordulat. A virtuális világ növekvő hatalma fokozatosan terjed ki egyre több érzékszervre, ezért egyre jobban képes befolyásolni az egyéni valóságot és valódiságok. A marketing ezeket a fogalmakat új köntösbe öltöztette, hogy ezekkel hirdethesse plázáit, amik az egyediség jegyében privatizálják az egyediséget, és hogy a rendszer, kulturális monizmusát leplezze, státuszsimbólumokat sűrít, hogy azokkal sokszínűnek tüntesse fel magát. A valóság fogalmával való eddigi legnagyobb visszaélés pedig a Metaverzum, a világvezető cégek által legnagyobb mértékben támogatott virtuális dimenzió, aminek létezése már a tapasztalati valóságot sem becsüli és teljesen aláveti magát alkotóinak, így megalkotva istenét, ami minden és mindenki fölött áll, aki belép ebben a világban. A vallásos ember a tényleges valóságból akar részesedni, nem akarja anyaggal elfedni az igazságot. Saját realizmusa multidimenzionális, ezért minden megjelenés mögött többlet jelentéseket talál, amik kiszínezik a deszakralizált ember által egyszerűnek, ezáltal unalmasnak titulált dolgokat. A modernitás deszakralizációja távolodik a lét természetességétől, így egyre nehezebben leli a vallásos ember telített dimenzióit.

A profán szemléletben a fiziológiai aktusok a tapasztalati lét részeként csupán a testünket kiszolgáló metódusok, egyéb szerepet nem látnak el. Az archaikus szemléletben az aktusnak sohasem csak testi vonatkozásai vannak, ezek azok az időközönként ismétlődő pontok, amik a szent dimenzióval való kapcsolatot fenntartják. A szakrális lét tapasztalati élményei folyamatosan változnak és bővülnek, amik az egyénre szomatikusan hatnak.

11

A 2002-ben végzett Hungarostudy vizsgálatok jól láthatóan mutatják, a vallással különböző viszonyban álló csoportok átlagos egészség tendenciáit, az élet különböző területein. Az egyházi gyakorlat a harmonikus kötődés kerete, hiszen normatív, így a vezetett szabályrendszer egyéni fogódzkodót is nyújt a társadalmi tájékozódáshoz. Ezen kívül, mivel közösségi, csoportos gyakorlatról beszélünk, az integrációt és az adaptációt is egyaránt elősegíti, melyek szomatikus mutatói szintén nagyon pozitívak. A családhoz, adott közösséghez vagy társadalmi rendszerhez való tartozás, érzelmi harmóniát teremt, a kiegyensúlyozott kötődési szokások hatásai miatt. Az elutasító vagy félelemkerülő kötődési minták és szokások, melyek eredhetnek korai traumákból, mint az anyai elhanyagolás, gátolhatják a harmonikus társadalmi integrációt. Ezek a személyek általában eltérnek az intézményesített vallásgyakorlattól és az úgynevezett „own way” spiritualizmussal kompenzálják azt.

A vallásos ember ajándékként tekint környezetére, ezért megóvjá azt, így a saját megszentelt univerzumát fenntarthatóvá téve, nem csupán saját létét, de az állat és növényvilág szisztémájának zavartalan fennmaradását is biztosítja.

¹¹ Figures of Hungarostudy 2006 on health psychological data in the context of spirituality and religious attitudes. Data recorded in 2002 in a national representative sample of 12,000 informants, led by Prof. Maria Kopp et al. Semmelweis University Inst. of Behavioral Sciences.

A tér érzékelés színterén is igen nagy különbségek vannak vallásos és profán ember között. A vallásos térfelfogás nem homogén. A szentség jelenlétének megfelelően a terek minőségileg elkülönülnek és az egyén minden ilyen telített gócponton megéli a szentséget. A könyv a templom ajtajának dimenziók közötti átjárásának példáját hozza, melyben a vallásos ember a templomba lépve kilép a profán térből, de az otthon szentsége is hasonló, kiemelt tér. A szent megnyilvánulás, a hierophánia által történő érzékelés, azon túl, hogy a homogén teret megtöri, megmutatkozik benne egy abszolút valóság is. A profán ember semleges tere homogén és bár geometriailag képes viszonyulni és viszonyítani hozzá, de minőségi kiemelkedés semmilyen formában nincs jelen. (ünnepek)

A tér definíciója:

„A tér a dolgok rendje egymás mellett, míg az idő a dolgok rendje egymás után”

Az ókor óta ismeretes már a homogén tér fogalma és részét képezi a tudományos gondolkodásnak, viszont az ember, még ha tudatosan is határolja el magát a szakrális világtól, a tökéletesség folytonos elérni akarásából, a kíváncsiságból és az elégedetlenségi morálból adódóan nem létezik teljes és kizárólagos profán létezés.

Az anómia elveszettségéhez kapcsolva a szent kapaszkodóként szuperál, ami az egyénnek segít a homogén világban való eligazodáshoz és helyet biztosít abban számára. A tér érzékelésen belül a profán felfogás ugyan úgy hordoz magával inhomogenitásra emlékeztető elemeket, hiszen sok dolgot jobban szeretünk, mint mást, kedvenc helyeinket, akár ételeinket ugyan úgy kiemeljük és minőségi többletet társítunk hozzájuk. Ezek által kriptovallásosság jellemez minden profán létfelfogással rendelkező embert.

A szent tér theophániák által képes elhatárolódni a homogén tértől a vallásos ember észlelésében. A terek, ahol az ember valami istenivel érintkezhet, és ahol ez a kapcsolat elhatárolja őt anyagságától. Ezek a határok képezik a szakadékot a profán és a vallásos tér között. Az átmenet színtereinek lehetőségei paradoxonok, egy ponton sűrítlenek két ellentétet. A küszöb példája, melyben azt átlépve kerülünk át a létezés egy más fajtájába. A gyakran emlegetett, gonoszságot és sötétséget megtestesítő vámpírok legendáiban nem véletlenül alakult ki, hogy invitáció nélkül képtelenek belépni, adott épületekbe. Ember és Isten kapcsolatára tehát ezeken az elkerített szent területeken kerülhet sor. Ha a theophánia által egy hely megszentelté lesz az az által jön létre, hogy felfelé nyitottá válik, a szent tér tehát egy rést nyit lehetőségként az ember számára fölfelé. Eliade leírja, hogy theophániára, hierophániára nem feltétlenül van szükség. A nagy keresésben, zavarban elég egy jel, ami

értelmével nyugalmat és tisztánlátást kölcsönöz az embernek. „A marabut (pap), aki a 16. század vége felé El-Hemelt (Algériai település) alapította, egy forrásnál töltötte az éjszakát, és vándorbotját a földbe rejtette. Másnap reggel, midőn folytatni akarta útját, és magához akarta venni botját, azt látta, hogy az gyökeret eresztett és kihajtott. Ebben isten akaratának jelét pillantotta meg, s ezen a helyen telepedett meg.” Ha egy szent jel nem jelenik meg magától, annak előteremtése is lehetséges a ráolvasás rítusa által. Ebben a folyamatban például fel lehet ruházni egy állatot a keresett hely megtalálásának képességével, ami megmutatkozásával a szentség terét fogja jelenteni. Egyfajta hierophánia teremtés megy végbe, a szükség jegyében. A vallásos ember elégedetlensége az objektív valóság felé húzza és az abban akarja életét megtartani. Ha a folytonos szubjektivitásban és viszonylagosságban nem lennénk képesek olyan alapokat találni, melyek eternálisak és abszolútok akkor az egész diskurzust, az elejétől a végéig sutba lehetne dobni, hiszen semmilyen kollektív érvényesség nem volna benne fellelhető. Az ember számára a szent tér kiépítése is hasonló jelentőségű. Lényege, hogy ne a hozzávetőleges, hanem a tényleges igazság megtalálásának lehetőségét forszírozó térben helyezkedjen el. Természetesen az ember nem szentelhet fel bármilyen teret, de Isten művét felidézheti az elvégzett rituálék által.

A tradicionális társadalmakban jellegzetes különbséget tesznek az ismert, általuk lakott területek és az olyan területek között, melyek kívül esnek azon. Ilyenfajta megkülönböztetések a kozmoszt és káoszt választják el. Az ember általa szokásosan felhasznált tere a saját kozmosza, önnön valósága, aminek nagy részét empirikus úton építi ki. A sajátos világokat körül ölelő káosz, ami kívül esik az ismereti hálón, a kaotikusság birodalma. Ezen dimenziókat a megragadt lelkek és démonok hazájának tekintették. Ezzel szemben, ahogy megnyilvánul a szent, úgy a teljes ellentétek határain, ahol azok egymásnak feszülnek létre jön a világ és benne az anyag. A teremtéstörténet is az ellentétek egymásnak eresztéséről szól, amiben az egész egy kifeszített háló, ami megtartja az életet. Mivel ezek a dimenziók ellentétesek, ezért csak a saját szubjektív valóságukat képesek tükrözni. Ezen tereket csak az ismeret hiánya választhatja el egymástól

A könyv említi azokat a skandináv telepeseket, akik először művelték meg Izland földjét. Tettüket nem saját dicsőségükként hirdették, hanem azt az isteni teremtés ősi tettehez viszonyították. Ahogy rendszert vezettek földjeikbe, úgy alakították saját kozmoszukká az addig uralkodó káoszt. Megismételték a teremtés aktusát, isteni tettet vittek véghez. A föld elfoglalása tehát, egy kozmogóniai aktus megismétlése révén történik meg, ami az ősi felfogásból ered, miszerint ami nem a miénk, az nem képezi részét a világnak. Ha valamit a

sajátunkká teszünk, az annak újratereemtésével történhet meg. Hasonló magatartás formák megőrződtek nyugaton is. „A spanyol és a portugál konkvisztádorok Jézus Krisztus nevében vették birtokukba az általuk felfedezett és meghódított földeket. A kereszt felállításával a terület megszenteltetett és ezáltal bizonyos értelemben „újjászületett”.”

Ahogy az archaikus aktusok és gyakorlatok végig kísérték az embert fejlődésében és otthont teremtettek neki az ismeretlenből, úgy a lelki értéktársítás ma is képes megmenteni az egyént az elveszettségtől. Társadalmilag, környezetileg és egyénileg is határokat képeznek ezek a kapcsolódási pontok és megfekeznek számtalan pszicho-fiziológiai problémát. Az objektív alapok lefektetésének biztonsága egyaránt az önmegvalósítás erős bázisát képezhetik, amik megelégedettséget szülnek, továbbá nem engedik az egyensúly veszített állapot tartós fennmaradását.

„Változtasd meg élted”

Az „Archaikus torzó” utolsó jelenetében Cseh László két plüss mackóval a kezében saját helyzetét a mackók képében tudja tárgyalni, de az önmegismerés ferde tükrének hologramjaiban mégis képtelen önmagát megpillantani. Az előbbieken már tárgyalt „burok” erődként szolgál mindenféle, olyan impulzus ellen, ami az egyéni beidegződések feloldására akár a legkisebb arányban is irányul. A bigott elme keresztre feszítettségéből kilátszik a feloldhatatlanság, amely állapot végrendeletét a történet 1998-99-ben forgatott utófilmje mutatja be.

Rilke: Archaikus Apolló-torzó című versének, Tóth Árpád fordításának utolsó mondata: „Változtasd meg élted”. A mondat, jelen helyzetben használt kétféle értelmezés módjának egyik lehetősége a film címe, a másik lehetőség pedig, az immáron közel 30 évvel idősebb Cseh László értelmezése. Ahogy az egyén felett elmúlik az idő és olyan mechanizmusok lépnek érvénybe, amik az eddigi, megszokott téziseket nem engedik megváltoztatni, úgy azok a tényszerű valósággal is szembe mennek. A vers elének állít egy testet, ami önmagában személytelenül, arc és végtagok nélkül hirdeti előnyösségét. Domboruló vonalai, a rávetülő fény csalfa játéka miatt valamilyen biztató sajátosságot sugároznak, de fej nélkül csak egy kizsigerelt maradvány. Az ember kapcsolódásai, olyan pontok, amik „ént” társítanak a

kódarábhoz. A pontok, ahol kapcsolódnak a nyak és a fej, a törzs, az ágyék és a lábak, a test és a lélek, a lélek és a transzcendencia, mind-mind közös erővel alkotnak egészet és ezen pontok bármelyikének hiánya, kisebb- nagyobb mértékben rontó hatású vagy halálos kimenetelű. A film esetében a gondolkodó elme túlnyomó hatalmát látjuk, ami hajlamos még saját maga megtevesztésére is. A címmondat értelmezését nézve itt Cseh László arra utal, hogy a saját, fáradtságos, becsülendő, de a felszín alatt csapdába esett és beteljesületlen életvitele az a lét amerre ennek a változtatásnak fordulnia kéne. A címben és a film fogalmazás módjában ennek ellentétéként jelenik meg ugyanez a mondat.

A film Dobay eredetiéből való bevágásokkal kezdődik, mintegy kijelentve, hogy az ott elhangzottak és látottak jelenbe való interpretációjának folyamata, valóban egyenesen arányos, elkerülhetetlen és visszafordíthatatlan. Cseh Lászlót egy a társadalom számára kiszolgáltatott, feslett környezetben láthatjuk, amely körülményeket ő minden ellenérzet nélkül mutat be. Filozófiáját, életvitelét azóta is töretlenül vallja, habár feltehetőleg életkora nem enged neki olyan fizikumot, amivel eleinte rendelkezett. A múlt drámai pillanataiba réved, de saját elhagyatottsága nem foglalkoztatja. Az eredeti filmre való hivatkozásban értetlenül áll Dobay Péter megfajlásával szemben és saját magát kívülálló szerepbe helyezve a róla tett állításoknak nem néz mögé, pusztán saját tudásával palástol minden olyan területet, amit direkt vagy önkéntelenül, de értelme holtterébe kényszerít. Hasonlóképp a családi ház - ahol azóta is él - lepusztult körülményeire is úgy tekint, mint egy a konformizmussal szemben álló bástyára, ami igénytelenségével lengeti a beteljesülés zászlaját, de az objektív szemlélő számára ez inkább a teljes ellehetetlenülés állapotát láttatja. Néhány nézőben akár a szánalom érzését is kelthetik a látottak, kiváltképp, amikor Cseh László érdeklődve mutatja be a mosdókagyló szélén fekvő egér tetem különböző részeit.

„Akik megélik a filozófiát azok még nagyobbak, mint azok, akik csak írnak róla” – Cseh László ezzel a mondattal állít fel egy hármas osztatú minőségbeli anarchiát azok között, akik nem értik, akik értik és akik cselekszik a filozófia tudományának tanait, magát ennek a rendszernek a legmagasabb pontjára helyezve. Dobay Péter filmét támadásnak bélyegezve, őt magát pedig egy cselekvésre gyenge jellemként bemutatva egyfajta védekezés az, ami közrefogja mondandóját.

Az egykor kitartásával mégiscsak megbecsülést kiváltó Cseh László életének körülményei, a rendezetlenség, ami életvitele és annak eredményei számára is kibogozatlan, felhalmozott érthetlenséget tükrözik, szánakozást ébreszt a szemlélőben. Érthetetlen a látszólagos meglegedettség, az egyensúlyvesztettség állapota ki-ki tükröződik, mérsékeltebben, mint az

eredeti filmben, de a megrekedtség drámájában ugyanaz játszódik le egy sajnálatos és nyomorúságos környezetben. Az egyik jelenetben kiderül, hogy fürdési lehetőség, soha nem is volt a házban, így Cseh Lászlónak egy közeli utcában van alkalma azt megtenni, de alig két hetente, ha van hozzá kedve. Említi, hogy néhai szüleinek sem volt igénye bojlert szerelni a házba. Saját álmai tekintetében már nem foglal állást, élete hiányosságait csupán a praktikusság és a szükség oldaláról közelíti, miközben mégis próbálja életvitelének művét tudomásra juttatni. Szókratészhoz hasonlítja magát, kinek írása nem, de neve és tanításai diákjai által maradhatott fenn.

„Laci bácsi eltudott volna képzelni magának olyan társat, aki maximálisan szellemi társ?” – Ez a kérdés Cseh László életvitelében az egyik legnagyobb misztikum. Az egyéni szisztéma építésében megfér-e egy szellemi társ, aki tanai szerint a feltétlen szükségesen kívül esik és egyénisége testkultuszában csak saját akaraterejének gyengeségét jelentené? Habár az életvitel felépítésének alapja a lemondás lenne valami új magasztosabb létformáért cserébe, mégis a testiségen túl megérezzük a lélek kiteljesülésének hiányát és ez meghatározó Cseh László egész életén keresztül. A kérdésre is a praktikusság felől válaszol, ami elegendő arra, hogy önmagát megnyugtassa, de a látszaton túl nem képes változást hozni. Mikor válasza elfogy, egy pillanatra megáll, majd felsorol néhány szót, amik élete kereteit szolgáltatták fiatal korában. „szépség, okosság, egészség, testierő, hát ...” A saját és objektív élet lényegét szintént annyiból fogalmazza meg, amennyit ő elért. A plüssmackó ismét megjelenik, mint a kitaszítottság apró megértő mentsvára, ahogy megszemélyesítésével megértő társsá válik. Nem megértettsége, kitaszítottsága rejtett fájdalmát nem akarja felszínre hozni. Önismerete útján elveszett a felállított dogmák betartásának nehézségeiben és mind a mai napig nem engedi meg magának a kiút keresésének lehetőségét. Egyik utolsó mondatában, melyben válaszol az Archaikus torzóban tett állításokra, társadalmi helyzetét illetően csak annyit mond: „Lehet, hogy a társadalom antiszociális, én meg nem vagyok az.”

Összefoglalás

A minőségbeli megkülönböztetés jó és jobb között skálát hoz létre, mely végpontjai anomália és tökéletesség. Az ember ösztönösségéből adódóan keresi ezt a tökéletességet. A perspektivizmust elhagyva egy objektív értékrendszerben vizsgáljuk ennek a keresésnek a különböző irányzatait, jelen esetben leginkább a lét szűkítés és lét tágítás perspektívájából.

C. G. Jung fogalomtárának tisztázatát levetítve a tárgyra ki kell zárunk a privatio boni lehetőségét, hiszen teljes és egyenlő ellentéteket vizsgálunk. Ezen felül az ellentéteket

szükséges teljesen elkülöníteni, hogy saját maguk egészében legyünk képesek vizsgálni azokat. Mint tökéletes transzcendenciát, Isten mivoltját is meg kell határoznunk a halmaz kibontása érdekében. Az összes ellentétet magába sűrítő struktúra, melyben az összes elem kapcsolatban áll a többivel és ezért képes arra, hogy saját magát, saját magával magyarázza. Az ember belső ösztönei olyan ősi késztetések, melyek elnyomása létrontó hatású. Ügyelnünk kell arra, hogy ne menjünk a „bennünk élő állat” ellen, hiszen az a természetességtől való elfordulást jelentené. Ezúton fontos, hogy ne essünk keresésünk megvalósítása során olyan szélsőségekbe, amiket a tanulmány is elemez. Jung felhívja a figyelmet arra, hogy az élet megtapasztalásához kell egy bizonyos merészség, amiről a későbbiekben tárgyalt empirikus világépítés gyakran lemond, hiszen negatív élményként élte meg azt egy adott szituációban. Személyenként fontos az életre figyelni és nem szabad hagyni, hogy annak végessége megzavarja azt.

A különös tökéletesség keresési narratívák között Cseh László esete korszerűvé vált, mint a ma folyó fogyasztói telhetetlenség ellentéte. Dobay Péter: Archaikus torzó című dokumentum filmje mutatja be ezen ember hétköznapiját. Cseh László egy gyárban dolgozik, mint takarító, szüleivel él egy kertesházban, az érettségén túl saját magát fejlesztette tovább és rendkívül nagy -főleg filozófiai- olvasottsággal bír. Életvitele alapjait a szoros értelemben vett filozófiai tanok adják, melyek szerint az alvás és a táplálkozás kényszerét kell a legjobban kielégíteni. A nemi szerelmet, a testgyakorlást és a napozást, mint természetes, de nem szükséges igényeket a lehetőségek függvényében elégíti ki, de az ezeken kívüli, általa haszontalannak titulált dolgokat, mind kiirtotta életviteléből. Testkultusza azon tanokból ered, melyek szerint a test minél jobb formában van, annál fogékonyabb lesz a szellemi tápanyagok befogadására. Az egyensúlyvesztettség a testiség mindenek fölé helyezéséből ered és a lelki területek elnyomásából. Cseh László étkezési szokásaiban kitűnik a szakralitás minden hiánya, az étel kizárólag tápanyagnak vett értelmezése, még az ízeken is túl. Kilátszik, hogy minden igény és foglalkozás csak a test kielégítését szolgálja. A maga köré épített burokból kibukik beteljesületlensége és vágyódása a többletre, ezért sírásba kezd. Mivel életvitele a lelki szükségleteit kizárta a hármas rendből, a test és a szellem mellett, így tökéletessége útján nem tudott teljes megelégedésre lelni.

Az orthorexia, az egészséges étkezésre való kényszeres igyekezet az egészségtudatosság talaján is kényszeresség miatt lesz rontó hatású. A kényszeresség telhetetlen elégedetlenséget szül, amiben az egyén képtelen önmaga megvalósítására, szokásainak rabsága miatt.

Jung leírja, hogy az önismeret elengedhetetlen a beteljesüléshez. Az embernek fel kell tárnia belső, sötét oldalát, a tudatalattiját, melynek három útját ismerteti. A három lehetséges út összefüggésbe hozható a testtel, a szellemmel és a lélekkel, mely folyamatok által az áhított tökéletesség felé haladhatunk. Engel Bio-pszicho-szociális-modelljébe a medicina beemelt egy negyedik dimenziót a spiritualitást. A spirituális orvoslástani területeken belül lehet a szomatikus lélektant is kifejtetni, mely fordulat erősen validálja a diskurzust az elanyagiasodott kultúrák mellett.

Az egyén kozmosza a világ káoszában az idill törékeny állapota. Hamvas Béla az idill, egy törékeny fátyolos állapotnak írja le, amit egy illat, egy apró mozzanat bármikor kiválthat. Az idilli ember mindenféleképp a lassúságban él. A sietség az idill ellentéte, hiszen a gyorsaság nem enged betekintést az apró dolgok csodával teli világába. Az ember sok dolgot nevezhet otthonának, de a lét az elsődleges otthona. Az idill egyenlő a renddel. A lét időtlenségében található primordiális rendet Hamvas orfikának nevezte el, az orpheuszi mondakört véve alapul. Ennek az orfikának az anamnézise az, amikor az ember felidézi örök vágyát a beteljesülés és önmegvalósítás felé. Az idilli emberrel szemben a „gemütlich” lény nem a lét teljességében, hanem annak laposságában él. Ez a lény hasonló az idilli emberhez, nagyon kellemes, szeret beszélgetni, de ez az idilli ember karikatúrája csupán. A megfontoltság sohasem teljesen odaadó állapotában létezik.

A Roberts- Barker személyen belüli kommunikációs modellje bemutatja, ahogy a minket érő ingerek az érzékszerveken keresztül dekódolásra kerülnek és az információk tudati szintre emelésével azok az önmegvalósítás elveként fognak szolgálni. A Maslow- piramis tetején, min a legfontosabb szellemi szükséglet is az önmegvalósítás áll. Az archaikus torzóban ezen aspektusban kiemelkedő teljesítményt nyújtó Cseh László becsületre méltó igyekezetével szemben a mai világ semmilyen önmegtartóztatást nem mutat. A fogyasztó ember megtévesztettsége olyan telhetetlenséget szül, mely szintén létrontó. A média világában folyamatosan megjelenő, a tökéletességet hirdető termékek végtelen sora megbabonázza az elmét és a bőség zavarában hamisképeket fog megtenni önmegvalósítása elvéül. Az értéktelen értékek globális kicsúcsosodása, mely jelenleg is zajlik olyan szinten privatizálta az értéktársítás lehetőségét, hogy az egyén könnyen az elveszettségben találhatja magát. Mindezt a rohanás és mennyiség elvűség segíti elő. Az elveszettség állapotában könnyen kialakulhat az anómiás állapot. A rendszerességet könnyen kiismeri az tudat, ezért a rend az, ami a legjobb módon vezet minket. A kötődési kondíciók termékei ként kialakulhat kényszeres versengés vagy az állandó másokhoz való viszonyítás kényszere. Ezek eredményeként kialakulhat

folytonos kudarc érzet, mely depresszióhoz, anómiás állapothoz vezet. A tanultság segít elhelyezkedni társadalmilag és eligazodni általános szinten. A tanultságot, anómiával összevető Hungarostudy vizsgálatok egyértelműen kimutatták a szomatikus hatásokat. A csecsemőkori kondíciók és a tapasztalat által kifejlődött berögződések egyéni hatásai is igen nagy mértékben befolyásolják az önmegvalósítás mértékét és minőségét. Ulrich Beck bevezeti a szociotróp és autonóm fejlődési dimenziókat. A szociotróp a leginkább ma elterjedt társadalmi behatároltság és társadalmi megfelelés dimenziója, amiben az egyén a saját magával szembeni elvárásait a társadalom által előírt elvárásoknak való megfeleléssel váltja ki. Az autonóm dimenzió, a vizsgált Cseh László esete, melyben az egyén a saját önmegvalósításának útján a társadalomból kirekesztett szerepbe kerül. Ezen két dimenzió egyensúlyával lehet az idill beteljesültségének állapotát fenntartani.

Mircea Eliade megfogalmazza a szent és a profán tér különbségeit. A vallásos ember heterogén világnézete a minőségi különbségekből adódik. Ahogy a templom ajtajára dimenziók közötti határként tud tekinteni, úgy sokkal egyszerűbben tud eligazodni a tapasztalás világában, hiszen vallása és hite megadja neki az objektív valóság kereteit. Társadalmi tőkéhez a hitbeli hovatartozás hozzájárul így az élet több területén is pozitívabb eredményeket fog mutatni, mint a homogén világban élő ateista társa. A Hungarostudy 2002-ben gyűjtött adatai számszerűsítve mutatják ezeket az eredményeket.

Az Archaikus torzó 30 évvel később készült utófilmjében Cseh László életvitelének beteljesületlensége mutatkozik meg. A ház, ahol akkor és most is él, külső szemlélő számára szinte élehetetlennek tűnhet. Cseh László bemutatja lakhelyét, de a saját nézőpontja szerint a tökéletesség felé tartó életmódja kellékeként csupán. Mintha ezen körülmények igénytelensége ellenállást tanúsítana a konformizmussal szemben és életvitele sikerességét tükröznék. Az ego drámája bekövetkezett és nem engedi, hogy az eddig felépített burkon bármilyen csorba essen, és még az ép értelemmel is szembe megy, ha az jelenti fennmaradása kulcsát.

Irodalomjegyzék:

A.Mónika, G. Éva, B. Petra és F. Ede: Az orvoslás és a pszichoterápia új paradigmája: A bio-pszicho-szocio-spirituális (BPSS) modell, Pszichoterápia, 2013, 22. évf. 2. szám

C. G. Jung, Gondolatok az életről és a halálról, Kossuth Kiadó, Budapest, 2010

C. G. Jung: Gondolatok a jóról és a rosszról, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1999

Életmódorvostan és a Hungarostudy vizsgálatok eredményei - Tisztelgés Prof. Dr. Kopp Mária előtt, PPT

Robert- Barker- Személyen belüli kommunikációs modellje (1987), Letöltve: https://forgos.uni-eszterhazy.hu/wp-content/tananyagok/fs_komm_egyetemi/obj/ie_0072_0_0_0/0072_0_0_0.htm (Utolsó letöltés: 09/01/2023)

Hamvas Béla: A valóságban felébredni, Medio kiadó, 2016

Hamvas Béla: Társadalmon kívül, letöltve: <https://pdfcoffee.com/hamvas-bela-tarsadalmon-kivul-pdf-free.html> (Utolsó letöltés: 14/12/2022)

Láng András, Nagy László: Kötődésmélet és fejlődési pszichopatológia - szemlélet, modellek, közvetítő mechanizmusok, 2012

Mircea Eliade: A szent és a profán, Helikon, Budapest, 2022

Sepsi Enikő: Pilinszky mozdulatlan színháza, L'Harmattan kiadó, Budapest, 2015

Dobay Péter: Archaikus torzó, Balázs Béla Stúdió, 1971

Szabó Sándor, Vásárhelyi Lajos: „Változtasd meg élted”, ELTE- Fekete Doboz Dokumentumfilmes Iskola, 1998-1999